

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสอน กระบวนการคิด ทฤษฎีและการนำไปใช้

พิมพ์ครั้งที่ 3

10040361

ห้องสมุด วพบ. สุรินทร์

ชนาธิป พรกุล

สารบัญ

คำนำ

บทนำ	คุยกันก่อน.....	i
ตอนที่ 1	นานาสาระ และทางเลือกเกี่ยวกับการสอนกระบวนการคิด	1
บทที่ 1	การคิด และการสอนกระบวนการคิด	3
	ความสำคัญของการคิด	4
	การคิดอย่างมีเหตุผล	6
	องค์ประกอบของเหตุผล	6
	มาตรฐานของเหตุผล.....	7
	คุณสมบัติทางสติปัญญา.....	8
	ความสามารถในการใช้เหตุผล	9
	บทบาทสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่อการเรียนรู้.....	9
	ลักษณะสำคัญของการคิด.....	11
	ความสำคัญของการสอนกระบวนการคิด	12
	องค์ประกอบของการสอนกระบวนการคิด	12
	ลักษณะสำคัญของชั้นเรียนที่มีการคิด	16
	กระบวนการสร้างความรู้ในชั้นเรียนที่มีการคิด.....	18
	แนวทางการสอนกระบวนการคิด.....	20
	การวางแผนการสอนกระบวนการคิด.....	21
	ความสำเร็จของการสอนกระบวนการคิด : การเปลี่ยนแปลง (change).....	21
	ลักษณะของผู้เรียนที่เป็นนักคิด.....	23
	สรุป	23
บทที่ 2	สมอง : เครื่องมือการคิด	25
	ส่วนประกอบและหน้าที่ของสมอง.....	26
	การดูแลสมองให้สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ.....	28
	ข้อควรรู้ก่อนบริหารสมอง	31
	สารทำลายสมอง และการป้องกัน	32
	ความเชื่อเกี่ยวกับสมอง	33
	ข้อค้นพบใหม่เกี่ยวกับสมอง	33

	ทฤษฎีการเรียนรู้ตามศัพทภาพสมอง (Brain-based learning theory)	34
	ขั้นตอนการใช้สมองเรียนรู้	35
	ช่วยสมองจำ	37
	สรุป	40
บทที่ 3	ครุมืออาชีพ : ครูนักคิด	41
	ครุมืออาชีพ.....	42
	การตัดสินใจ	43
	การเตรียมตัวผู้เรียน	45
	การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน	48
	บทบาทของครูนักคิด	49
	สรุป	61
บทที่ 4	ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการคิด	63
	ทฤษฎีกระบวนการประมวลข้อมูล (Information processing theory)	64
	ความสนใจ (attention).....	66
	หน่วยความจำระยะสั้น (short-term memory)	67
	หน่วยความจำระยะยาว (long-term memory).....	67
	กระบวนการจำ (memory process).....	68
	แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีกระบวนการประมวลข้อมูล	69
	กิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีวิธีเรียนรู้.....	70
	บทบาทของครู.....	72
	ทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivist theory)	72
	แนวคิดสำคัญ	73
	องค์ประกอบของการสร้างความรู้.....	73
	องค์ประกอบที่ 1 โครงสร้างทางปัญญา (schema) หรือความรู้เดิม.....	74
	โครงสร้างทางปัญญากับการสอน.....	75
	องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการทางปัญญา (cognitive process).....	76
	การปรับตัวกับการสอน	79
	องค์ประกอบที่ 3 ข้อมูลใหม่ หรือประสบการณ์ใหม่	79
	แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีการสร้างความรู้	89

ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of multiple intelligences)	92
ทฤษฎีพหุปัญญากับการทำงานของสมอง.....	94
แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีพหุปัญญา.....	95
การสอนพหุปัญญาโดยตรง	95
การสอนพหุปัญญาโดยวิธีบูรณาการ.....	96
การประเมินพหุปัญญา.....	100
ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning theory)	101
ความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือ (cooperative learning)	102
งานวิจัย	102
โครงสร้าง	103
เทคนิค/วิธีการ.....	103
แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ	111
สรุป	118
บทที่ 5 รูปแบบการสอนที่ส่งเสริมการคิด	121
ความหมายรูปแบบการสอน	122
การสอนมโนทัศน์ (concept)	123
ความหมายของมโนทัศน์.....	123
ประเภทของมโนทัศน์.....	123
หลักการสอนมโนทัศน์ให้มีประสิทธิภาพ	126
รูปแบบการสอนมโนทัศน์ (Concept attainment model)	131
การวัดผลการเรียนรู้มโนทัศน์	132
รูปแบบการสอนการสืบสอบ (The inquiry model)	133
ความหมาย	133
องค์ประกอบของการสืบสอบ.....	133
ขั้นตอนการสืบสอบ	134
ทักษะที่ใช้ในการสืบสอบ.....	134
ประเภทของการสอนแบบสืบสอบ	135
รูปแบบการสอนแบบสืบสอบ (The Suchman inquiry model)	137
รูปแบบการสอนกระบวนการสืบสอบ (Group investigation model)	139

	รูปแบบการสอนความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking model)	140
	รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของ Williams หรือ Williams Cube CAI Model (1970).....	141
	รูปแบบการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : โมเดลชิปปา (CIPPA Model).....	147
	สรุป	149
บทที่ 6	วิธีสอนที่มีกระบวนการคิด.....	151
	วิธีสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย (Small group discussion)	152
	ความหมายของการอภิปราย (discussion)	152
	จุดมุ่งหมาย.....	152
	ลักษณะสำคัญของการอภิปราย.....	153
	ประเภทของการอภิปราย	155
	การส่งเสริมการเรียนรู้ในกลุ่มย่อย	158
	ขั้นตอนการสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย.....	162
	การประเมินผล.....	163
	จุดเด่นของวิธีสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย.....	164
	วิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง (Case).....	164
	ความหมาย	165
	จุดมุ่งหมายของการใช้กรณีตัวอย่าง.....	165
	ลักษณะสำคัญของกรณีตัวอย่าง.....	165
	องค์ประกอบของการสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง	165
	ขั้นตอนการศึกษากรณีตัวอย่าง	167
	คุณสมบัติของครู.....	168
	บทบาทผู้เรียน.....	168
	จุดเด่นของวิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง.....	168
	วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation).....	169
	ความหมาย	170
	จุดมุ่งหมายของการใช้สถานการณ์จำลอง.....	170
	ลักษณะสำคัญของสถานการณ์จำลอง.....	170
	องค์ประกอบของสถานการณ์จำลอง.....	170

	ขั้นตอนการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง	171
	งานวิจัย	172
	สรุป	173
บทที่ 7	เทคนิคการสอนคิด	175
	เทคนิคการใช้คำถาม (Questioning).....	176
	เทคนิคการถามคำถาม.....	184
	การใช้คำถามให้เกิดประโยชน์สูงสุด.....	184
	เทคนิคการใช้แผนภาพ (Graphic organizers).....	186
	วิธีใช้แผนภาพ	193
	เทคนิคการเป็นแบบอย่าง (Modeling)	194
	องค์ประกอบของการเป็นแบบอย่าง.....	194
	ตัวอย่างการใช้เทคนิคการเป็นแบบอย่าง.....	195
	จุดประสงค์ของการใช้.....	195
	ขั้นตอนของกระบวนการประเมินความลำเอียงหรืออคติ	195
	สื่อการเรียนรู้.....	195
	กิจกรรมการเรียนรู้.....	196
	การใช้เทคนิคการเป็นแบบอย่างในชั้นเรียน.....	202
	จุดเด่นของเทคนิคการเป็นแบบอย่าง	203
	ข้อจำกัดของเทคนิคการเป็นแบบอย่าง	203
	เทคนิคการคิดดัง ๆ (Thinking aloud).....	204
	วิธีการของการคิดดัง ๆ.....	204
	ตัวอย่างการใช้เทคนิคการคิดดัง ๆ.....	204
	จุดประสงค์ของการใช้.....	204
	ขั้นตอนการฝึกการคิดดัง ๆ.....	204
	สื่อการเรียนรู้.....	205
	ความแตกต่างระหว่างการคิดดัง ๆ ที่มีการแนะนำและไม่มีการแนะนำ	207
	การใช้เทคนิคการคิดดัง ๆ ในชั้นเรียน.....	208
	การให้คำแนะนำ.....	209
	การวิเคราะห์บทบรรยายกระบวนการคิดของผู้เรียน	209
	จุดเด่นของเทคนิคการคิดดัง ๆ.....	211

	ข้อจำกัดของเทคนิคการคิดต่าง ๆ	211
	สรุป	211
บทที่ 8	การวัดและประเมินความสามารถในการคิด	213
	การวัดผล (Assessment/measurement)	214
	ความหมาย	214
	สิ่งที่วัด	214
	วิธีวัด และเครื่องมือที่ใช้	214
	ด้านพุทธิพิสัย	215
	ด้านทักษะพิสัย	215
	ด้านจิตพิสัย	215
	ด้านพุทธิพิสัย	215
	ด้านจิตพิสัย	216
	จุดประสงค์	216
	เครื่องมือวัดผลที่ครูสร้าง	218
	การประเมินผล (Evaluation)	219
	ความหมาย	219
	การกำหนดเกณฑ์	219
	การวัดและประเมินความสามารถในการคิด	219
	สิ่งที่วัด	219
	เวลาวัด	220
	ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน	225
	สรุป	226
บทที่ 9	การนำความรู้มาจัดการสอนกระบวนการคิด	227
	กระบวนการวางแผนการสอนกระบวนการคิด	228
	1. ขั้นเตรียมการ	228
	2. ขั้นตัดสินใจเลือก	230
	3. ขั้นออกแบบการสอน	230
	4. ขั้นเขียนแผนการสอน/แผนการจัดการเรียนรู้	230
	องค์ประกอบสำคัญของการวางแผนการสอน	230
	ขั้นตอนการคิดในการวางแผนการสอน	232

ตัวอย่างการคิดวางแผนการสอน.....	235
1. การวิเคราะห์เนื้อหา.....	235
2. การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้.....	236
3. การเลือกวิธีสอน.....	236
4. การเลือกทฤษฎีการเรียนรู้ รูปแบบการสอน และเทคนิคการสอน.....	237
5. การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้.....	238
สรุป.....	240
ตอนที่ 2 จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.....	241
บทที่ 10 บทวิเคราะห์ประเภทการคิดที่หลากหลายเพื่อการสอน.....	243
มิติการคิด.....	244
ทักษะการคิด.....	247
1. ทักษะการคิดที่ใช้ในการสื่อสาร (communicating skill).....	247
2. ทักษะการคิดที่เป็นแกน (core thinking skills).....	248
3. ทักษะการคิดซับซ้อน (complex thinking skills).....	255
ลักษณะการคิด.....	262
กระบวนการคิด.....	266
สรุป.....	270
บทที่ 11 กิจกรรมฝึกการวิเคราะห์ประเภทการคิด.....	271
กิจกรรมที่ 1 (ทักษะการคิดที่เป็นแกน).....	273
กิจกรรมที่ 2 (ทักษะการคิดซับซ้อน).....	275
กิจกรรมที่ 3 (ทักษะการคิดที่เป็นแกน และซับซ้อน).....	276
กิจกรรมที่ 4 (ลักษณะการคิด).....	277
กิจกรรมที่ 5 (ลักษณะการคิด).....	279
กิจกรรมที่ 6 (กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ).....	282
กิจกรรมที่ 7 (กระบวนการตัดสินใจ).....	284
กิจกรรมที่ 8 (กระบวนการแก้ปัญหา-ทั่วไป).....	285
กิจกรรมที่ 9 (กระบวนการแก้ปัญหา-โจทย์คณิตศาสตร์).....	286
กิจกรรมที่ 10 (กระบวนการวิจัย).....	287
สรุป.....	289

บทที่ 12 รูปแบบการสอนกระบวนการคิดดี/ไอ (The Direct or Integrated Instructional Thinking Model).....	291
การสอนการคิดแบบตรง (Direct strategy)	297
การสอนการคิดแบบบูรณาการ (Integrated strategy)	
สำหรับบทเรียนปกติ	301
การสอนบทเรียนแนะนำ	305
การสอนบทเรียนแนะนำด้วยวิธีอุปนัย (Inductive strategy)	306
การสอนบทเรียนแนะนำด้วยวิธีนิรนัย (Deductive strategy)	312
การสอนบทเรียนแนะนำด้วยวิธีผสมผสาน (Eclectic strategy).....	318
การประเมินการคิดในบทเรียนแนะนำ.....	320
สรุป	326
บทที่ 13 จากหลักสูตรสู่การสอน	327
คำถามเกี่ยวกับหลักสูตร	329
คำถามเกี่ยวกับการสอน	330
การนำเสนอประเด็นด้านหลักสูตรและการสอนโดยใช้หลักอริยสัจ 4	332
ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปจัดการเรียนการสอน.....	338
การจัดทำคำอธิบายรายวิชา	339
การทำหน่วยการเรียนรู้.....	344
การทำกำหนดการสอน	354
การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้	355
สรุป	360
บทที่ 14 แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการกระบวนการคิด	361
กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย	362
กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์	371
กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์	381
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	387
กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา	394
กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ	403
กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี	409
กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ	418
สรุป	442